

ԱԶԳԱԳՐԱԳԵՏ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ (ՍԱՄՎԵԼ ՄԿՐՏՉՅԱՆ)

64 տարեկան հասակում կյանքից հեռացավ հայ ազգագրության նվիրյալ, երախտավոր գիտնական, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Սամվել Սուրենի Մկրտչյանը:

Սամվել Մկրտչյանը ծնվել է 1959 թ. Երևանում: 1978-1983 թթ. սովորել է Երևանի պետական համալսարանի պատմության ֆակուլտետի Ազգագրության բաժնում:

Մասնագիտական գործունեություն

սկսել է Հայաստանի ազգագրության պետական թանգարանում, որտեղ աշխատել է 1983-1988 թթ., 1983 թ.-ից՝ որպես կրտսեր, 1985 թ.-ից՝ որպես ավագ գիտաշխատող: 1986-1988 թթ. Հասարակական կենցաղ և

հոգևոր մշակույթ բաժնի վարիչ էր:

1988-ից մինչև 2023 թվականն աշխատել է ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտում: 1988-1995 թթ. եղել է կրտսեր գիտաշխատողի պաշտոնակատար, 1995-1997 թթ.՝ կրտսեր գիտաշխատող, 1997-2004 թթ.՝ գիտաշխատող, 1998-2005 թթ.՝ անհատական գիտական թեմայի ղեկավար (թեմա՝ «Հայոց տոնաձիսական համակարգը»): 2004 թ. արդեն ավագ գիտաշխատող էր, 2021 թ. ի վեր՝ առաջատար:

1988-1990 թթ. սովորել է Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի ասպիրանտուրայում: 1997 թ. պաշտպանել է թեկնածուական ատենախոսություն՝ «Հայաստանի Հանրապետության բնակչության արդի տոնաձիսական համակարգը», իսկ 2011 թ.՝ դոկտորական ատենախոսություն՝ «Հայոց տոնական համակարգի էթնոմշակութային առանձնահատկությունները (ավանդույթ և արդիականություն)» թեմաներով:

Մանկավարժական գործունեությունն սկսել է Անանիա Շիրակացու անվան միջազգային հարաբերությունների համալսարանում, որտեղ 1999-2000 թթ. կարգացել է «Աշխարհի ժողովուրդների ազգագրություն» և «Ազգագրության տեսական հիմնախնդիրները» դասընթացները: 2007 թ. ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետի Մշակութաբանության ամբիոնի մագիստրատուրայում վարել է «Հայոց տոնաձիսական մշակույթը» թեմայով մասնագիտական դասընթացը:

Սամվել Մկրտչյանը, 2007-ից սկսած, ավելի քան տասնհինգ տարի **գիտամանկավարժական** գործունեություն է ծավալել ԵՊՀ աստվածաբանության ֆակուլտետում: Այստեղ նա ոչ միայն դասախոսել է (կարդացվող դասընթացները՝ «Հայոց տոնական համակարգի էթնոմշակութային առանձնահատկությունները», «Հայոց արդի կրոնական վարքագիծ», «Հայ եկեղեցի և սփյուռք», «Հայ ազգագրություն», «Հայոց եկեղեցու պատմություն», «Հետազոտության պլանավորում

և մեթոդներ»), այլ նաև ստանձնել է **գիտության կազմակերպչի** աշխատանք՝ 2015-2021 թթ. ղեկավարելով Աստվածաբանության ֆակուլտետի *Կրոնի պատմության և տեսության*, 2021-2022 թթ.՝ *Հայ եկեղեցու պատմության և եկեղեցաբանության* ամբիոնները:

Սամվել Մկրտչյանի **գիտահետազոտական աշխատանքները** նվիրված են հայոց տոնածիսական համակարգին, բնակչության կրոնական վարքագծին, սոցիալ-մշակութային այլ հիմնախնդիրների: Հեղինակ է հինգ մենագրության և ավելի քան 80 գիտական հոդվածների, մասնակցել է մի շարք տեղական և միջազգային գիտաժողովների:

Սամվել Մկրտչյանը, լինելով Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտում 1976 թ. ստեղծված էթնոսոցիոլոգիական հետազոտությունների խմբի, իսկ արդեն 1981 թ. նույն ինստիտուտում կազմավորված էթնոսոցիոլոգիայի բաժնի աշխատակից, առաջին անգամ հայոց տոնածիսական մշակույթն ուսումնասիրել է էթնոսոցիոլոգիական դիտանկյունից: Հումանիտար և հասարակագիտական երկու գիտակարգերը՝ ազգագրությունը և սոցիոլոգիան միատեղող այս նոր ուղղությամբ սոցիալ-մշակութային մի շարք խնդիրների, այդ թվում՝ տոնածիսական մշակույթի ուսումնասիրությունը թույլ էր տալիս արձանագրելու ոչ միայն տոնածիսական կյանքի բովանդակային, այլ նաև չափելի (քանակական) փոխությունները՝ ըստ սեռատարիքային, կրթական և մի շարք այլ ցուցիչների: Հայաստանի տարբեր մարզերում (Արարատ, Շիրակ, Լոռի, Գեղարքունիք, Սյունիք, Կոտայք, Տավուշ) կատարած տասնամյակների հետազոտական աշխատանքների արդյունքները Սամվել Մկրտչյանը ներկայացրել է սովարածավալ աշխատություններում՝ Ս. Մկրտչյան, Տոները հայոց արդի կենցաղում (էթնոսոցիոլոգիական ուսումնասիրություն, Աբրահամյան Լ. (խմբ.), Հայ ազգագրություն և բանահյուսություն, պրակ 22, ՀՀ Երևան, ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2007, էջ 129-237, Հ. Սարգսյան, Մ. Գալստյան, Թ. Զաքարյան, Լ. Վարդանյան, Ս. Մկրտչյան, Ռ. Օհանջանյան, Տավուշ. սոցիալ-մշակութային գործընթացներ (ավանդույթ և արդիականություն), Կոլեկտիվ մենագրություն, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2014, 360 էջ, 56 էջ նկար, ինչպես նաև առանձին հոդվածների և զեկուցումների միջոցով: Բազմամյա հետազոտությունների արդյունքն ամփոփել է «Հայոց տոնածիսական մշակույթը» (Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2016, 400 էջ) սովարածավալ աշխատության մեջ: Նա ազգագրական, բանագիտական, մատենագրական, կրոնագիտական և այլ հարուստ սկզբնաղբյուրների համադիր վերլուծությամբ համակողմանիորեն ներկայացրել է տոները հայոց ավանդական կենցաղում:

Սամվել Մկրտչյանի **գիտամանկավարժական գործունեությունը**, դասախոսական բազմամյա աշխատանքից զատ, շարունակվել է նաև գիտության բնագավառում կադրերի պատրաստմամբ, ի մասնավորի՝ ատենախոսական աշխատանքների ղեկավարմամբ:

Պրոֆ. Ս. Մկրտչյանը նաև Հանգիտության և ազգագրության ինստիտուտի Է.00.04 «Ազգագրություն» մասնագիտությամբ գիտական աստիճաններ շնոր-

հող գիտական խորհրդի անդամ էր: Անդամակցել է ԵՊՀ աստվածաբանության ֆակուլտետի Թ.00.05 «Կրոնի տեսություն և պատմություն (պատմական գիտություններ)» մասնագիտությամբ գիտական աստիճաններ շնորհող խորհրդին:

Հեղինակել է «Հայոց տոնական համակարգի էթնոմշակութային առանձնահատկությունները» (մագիստրատուրայի հատուկ մասնագիտական դասընթացի ուսումնական ծրագիր և դասախոսություններ, Երևան, հեղինակային հրատ., 2014, 38 էջ) մեթոդական ձեռնարկը:

Սամվել Մկրտչյանը երկար տարիներ գործունեություն է ծավալել ոչ միայն գիտության, կրթության ոլորտներում, այլև աշխատանքներ է տարել **գիտության հանրայնացման ուղղությամբ**: Քաջ գիտակցելով ազգային-եկեղեցական տոների դերը հայ ժողովրդական մշակույթի և ազգային ինքնության պահպանման գործում՝ դրանք մշտապես լուսաբանել է տարբեր լրատվամիջոցներում (հեռուստատեսություն, ռադիո, մամուլ), մասնակցել հանրային քննարկումների: Մասնագիտական շարունակական խորհրդատվություն է տրամադրել պետական կառույցներին:

Յուրաքանչյուր գիտնականի համար մեծ ձեռքբերում է այն, որ նրա հեղինակած աշխատանքները դառնում են սեղանի գիրք ոչ միայն գիտական միջավայրում, այլ նաև հասարակության մեջ: Սամվել Մկրտչյանի «Տոներ. հայկական ժողովրդական ծեսեր, սովորույթներ, հավատալիքներ (ավանդույթ և արդիականություն)» (Երևան, ԳԱՍՊՐԻՆՏ, 2010, 192 էջ, վերահրատարակված՝ 2020 թ.) աշխատությունը, հիրավի, նմանօրինակ գիրք է: Այն ոչ միայն ուսումնական ձեռնարկ է ուսանողների, այլև կարևոր ուղեցույց՝ հանրակրթության ոլորտի մասնագետների և լրագրողների համար:

Սամվել Մկրտչյանը ղեկավարել է նաև հայոց տոնածիսական կյանքին, կրոնական գործընթացներին և սոցիալ-մշակութային այլ հիմնախնդիրներին վերաբերող մի շարք **դրամաշնորհային ծրագրեր**:

Վանական վարդապետ. XII-XIII դդ. հայ մեծավաստակ վարդապետի և ուսուցչի անվամբ է բնութագրում գործընկերներից մեկը (Անուշավան եպս. Ժամկոչյան, ԵՊՀ աստվածաբանության ֆակուլտետի դեկան) Սամվել Մկրտչյանին: Անժամանակ ընդհատված կյանքի ընթացքում այսպիսի կերպար կերտեց Սամվել Մկրտչյանը. գիտության մեջ՝ գործի նվիրյալ, մանկավարժության մեջ՝ երիտասարդներին քաջալերող և առաջնորդող, մարդկային փոխհարաբերություններում՝ դիմացինին մշտապես սատարող և օգնության ձեռք մեկնող անձնավորություն: Նրա կերպարը միշտ վառ կմնա ազգագրության պատմության մեջ, ինչպես նաև գործընկերների ու համախոհների հիշողություններում:

ՄԻՀՐԱՆ ԳԱԼՍՏՅԱՆ

Պատմական գիտությունների դոկտոր

ՀԱՍՄԻԿ ԱՔՐԱՀԱՄՅԱՆ

Պատմական գիտությունների թեկնածու